М-639

П. Мирний

Лихий попутав

Оповидання

Полтава, 1899.

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

891.79-3
М 63

М.639

П. Мырный.

ЦЕНТРАЛ НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
2135
ПОЛТАВА

ЛЫХЫЙ ПОПУТАВЪ.

ОПОВИДАННЯ.

[illegible]

У Полтави 1899 р.

Зъ друкарни М. Л. Старожицького.

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

Дозволено Цензурою. С.-Петербургъ. 27 Февраля 1898 года.

470681
Державна історична бібліотека УРСР
83
2023 05 10

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

ЛЫХЫЙ ПОПУТАВЪ.

Мени тоди висимнадцятый пишовъ. Молода, здорова—я на норовъ була весела—жартовлыва. Безъ мене и улыця —не улыця, и вечерныци—не вечерныци. Хто всяки квитки хлопцямъ пришивае—я, Варка Луценкова; хто дивчатамъ сміеться зъ кохання—я; хто жидивъ та лазаривъ передражнюе—я! Я ще тоди никого не кохала; не знала що то за лыхо те кохання—и жила соби, якъ пташка по весни, вильна—весела!

Зисталася я малою видъ батька та матери; пидъ холеру поляглы воны. Зъ усёго роду зисталася я, та ридный братъ батькивъ—мій дядько. У його я зросла и выкохалася,—хочъ добра ніякого не зазнала. Звисно—безъ батька та матери... Дядько мавъ своихъ дитей; до йихъ його серце и лежало. А я, якъ чужа була,—то жыла у ёго за наймычку. До того ще дядына—злюща-презлюща—и чоловикомъ своимъ орудовала; а то що все казаты за мале дивча—сыротя; Я все була у роботи та роботи: колы не гусей пасла, то шыла; колы не шыла, то пряла; стала пидростати—до печи запряглы. Бувало, якъ попотягаешь золинныкы, то й у грудихъ болыть, и рукы неначе не свои—ажъ не чуешь. А насъ усихъ у симьи було восьмеро: дядько, дядына, пьятеро дитей,—три сыны, дви дочкы,—та я. И то все поралася сама биля ихъ; и нагодуй, и подай, и прыймы! Якъ муха въ окропи, бувало вертыся цилый день. За тежъ у свято, або въ недилю, якъ вырвешся на улыцю,—усе село разлягаеться... Нема мени впыну, нема заборони! Якъ та вода по весни, розирвавши греблю, знай

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

бижыть, та клекотыть,—такъ я: а ни вгаву, а ни втомы мени не мае... Языкъ той якъ витрякъ у восены,—повертаеться у роти, та все меле, все меле... Мене вси потроху не любылы за мій языкъ. Вже що на уми—те й на языци. Чы подруга яка похвалылася, кого укохала,—вже я й сміюся зъ того; чи забачыла сама, що стояла дивчына съ парубкомъ, вже я й давай выспивуваты та высукуваты имъ. Весела була!—Вси, бувало, дывлючись на мене, кажуть: въ тебе, Варко, видно а ни горя, а ни лыха ніякого нема, та и не було николы! А про те,—и въ мене свое лыхо було... Яка я не весела, не жартовлыва на улыци, а пройшовши до дому, не разъ у ночи, щобъ нихто не чувъ—не бачывъ, кляла свою долю та свое безталання. У другыхъ—батько-маты; други—зодягнени-зобути, а я—якъ наймычка жыдивська! Доношувала тилько дядыныне рямья. Бувало носыть вона, носыть; порве на шмаття, та тоди вже й мини; якъ тамъ кажуть: на тоби, небоже, що мини не гоже! Я, бувало, й тому рада. Хочъ перемина буде, думаю. Та выберу вильну часыну, посшываю, та й пошыю або керсетку, або спидныцю. Сто и все мое збижжя и вся худоба! А й те сказаты: я вже дивка, мини висимнадцятый пишовъ; а въ мене ще ничогисинько немае,—ни рушныкивъ, ни спидныци такои, якъ лычить, ни керсетки новои, а за скрыню—и думаты ничого... Це мене дуже діймало. Усежъ такы, я думала, не викъ сидиты та дивуваты; а при такыхъ достаткахъ, хто мене визьме? Сталы те й сусиды помичаты. Бувало почнуть мини раяты: „чи тоби Варко, довго ще наймычкуваты тутъ?! даремно робыты на чужу семью. Пора тоби й про себе гадаты... Ты вже дивка на пори, а що въ тебе? Однакъ ты служышъ, то вже краще йты у мисто служыты, а не чортъ-батька-зна у кого, та ще даремно! Тамъ хочъ грошей заробышъ—зодинесся“...

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

Задумалася я... А й справди,—чого я тутъ дурно скнію, пропадаю? Отъ же Мотря Чубивна служыла у мисти, й заробыла на худобу, та тепереньки вже й своихъ дитокъ гойдае; а я все чужыхъ тишу, на чужыхъ роблю!...

Це я такъ думала та гадала передъ Риздвомъ, а передъ Велыкоднемъ—покынула дядька. Усимъ шыютъ нови керсеткы, та юпкы, а мини одній даютъ недоноскы доношуваты. Полаялася я зъ дядыною за це; сказала дядькови, що пиду у мисто найматысь,—та й пишла. Якъ выходыла, то дядына стала така добра та тыха;—и те мини радыть, и друге. И все верне на те, щобъ я зосталася,—що вона мене видъ себе и замижъ виддасть. А я соби на уми, знаючи дядыну, друге гадала; и хочъ плакала, якъ прощалася, оже все понесла зъ села у серци ту думку, що дядына—не добра людына. И якъ выйшла зъ села, то якось мени такъ стало легко та весело, такъ неначе я знову на свитъ народылася... Пора була весняна; ранишне сонце такъ любо свитыло, не пекло, а грило; поля зеленилы, якъ рута; всяка пташка спивала-щебетала... Оглянулась я, выйшовшы на бытый шляхъ, на село,—тамъ церква ажъ горыть проты сонця, у зеленихъ садкахъ били хаткы тонуть, и выгинъ зеленіе, де мы на улыцю збиралыся... Все передъ моимы очыма—якъ на долони. Все це нагадало мини и мою дытячу пору, и мое дивування,—та й сама не знаю чого мини такъ весело,—а я стою зъ клункомъ за плечыма, та такъ плачу, такъ плачу... „Прощай, ридне гниздо, де я зросла въ тоби, та щастя не занала! Прощай, улыце, вечерныци, и вы подругы-дивчата!“ Промовыла я, та й сила на клунокъ, скынувшы его зъ плечей. Сила, та плачу, плачу!... Такъ мини жалько стало всего, такъ—немовъ хто его видъ мого серця одрыва... И дядына здалася на той часъ не такого недоброго. Та вже жъ бы вона не плакала, выряжаючи мене,

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

якъ бы не любыла? подумала я, и вже хотила вертатыся назадъ,—та зновъ подумала: ни вже! мертвого зъ могылы не вертають; що буде—те й буде! Бильше, кажуть, копы лыха не буде, а копою й чортъ его видбуде! Знялася зъ дорогы, перекынула клунокъ черезъ плече, та й потягла прямо у мисто, не оглядаючысь на село.

Шляхъ у мисто мини вже знаемый бувъ,—килько разъ зъ дядькомъ та зъ дядыною йиздылы у ярмарокъ:—ничого було пытаты дорогы. Пишла прямисенько до тіи перепичайкы, у якои мы що разу заночувувалы. Звалы іи Мотрею, а жыла вона на Побыванци. Такъ той край мыста звався. Тамъ колысь, кажуть, кулачкы булы, та таки страшни, що, якъ роспаляться, то й кілкамы бьються, и чымъ хто запопаде. Не разъ, бувало, якій чоловикъ, або парубокъ, пишовши на кулачкы подывытыся, жывый до дому не вертався,—тамъ его и у копы уложать! Черезъ те той край и назвалы Побыванкою, бо дуже тамъ багато душъ побыто. На тій ото Побыванци жыла соби Мотря перепичайка. Була вона удова, и мала чотырнадцяты-литню дочку—Галю. Галя було соби таке мале, болизне, замлиле дивчя; а въ Мотри дила багато:—що дня, що дня печи. Що у вечери напече, то те за день и роспрода, а на вечиръ знову вчиняй. То якъ Галя, кажу, була соби така замлила, то Мотря іи и не прыганяла до своеи роботы, а все наймала наймычку. Я ще передъ постомъ чула, що наймычка видъ неи видійшла. Це казала мини сусида наша, та ще й додала. що я, каже, тебе раяла, и що Мотря, буцимъ, такъ уподобала мене, ще тоди, якъ у ярмарокъ бычыла; „що, каже, якъ бы вона стала у мене, то я бъ ій Бигъ зна яку плату дала“. Передъ празныкомъ знову сусида була у мисти и казала, що знову бычила Мотрю, и що знову вона роспытувала за мене. Такъ ото прямо и пишла до неи. Прыхожу,—ажъ іи дома немае; одна Галя

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

сыдыть, сорочку шые.—„Де маты?“—пытаю.—На базари.—„А колы вернуться?“—У вечери.

Положыла я клунокъ, сила коло неи, дывлюся на ii шытво.—„Що це вы шыете?“—Та це сорочку, каже—„Ну-те, я вамъ поможу“. Вона й виддала. Сила я, шыю, а Галя биля мене сыдыть, дывытця... Чого се ты до насъ прыйшла?—пытае черезъ скилько тамъ часу.—„Найматься, кажу ій, колы наймете“—Наймемо! наймемо! ажъ скрыкнула. Маты тебе що-дня сподиваеться та выглядае. Уже скилько другыхъ було, то маты подержыть съ тыждень, та й росчитае... Колы бъ, каже, мини ота дивчына, що у ярмарокъ зъ села прыходыла...—То оце жъ и я прыйшла“.—А ты у сели служыла де?—пытае мене.—Служыла, кажу ій. Та що моя служба?!—Якъ? пыта:—хиба не заплачено тоби?—„Та мини нихто й не платывъ николы,—кажу ій. Я у дядька жыла, на его дитей робыла; такъ, дурно,—за те тилько що винъ мини дядько, а я ёго племенныця“... Такъ сыдимо соби, балакаемо... Колы двери скрыпъ—ажъ и господыня Мотря иде.—Здорова,—витае мене, уступывши у хату.—А я тебе вже давно дожыдаю... „Здрастуйте,—видказую ій.—Оце жъ уже и я прыйшла“.—А що жъ ты такъ пизно?—„Та нехотилося все якось кыдаты своихъ. Думаю: свои—все жъ не чужи; а воно ще гирше выйшло“.—То-то й е. А передъ тобою у мене вже ажъ тры наймычкы перевелося. Все якись не швыдки, не поворотни, не моторни... Ну, гараздъ же що ты прыйшла; теперъ мини ничого—розшукуваты.—Ты жъ йила що доси, чи ни?—„Та йдучи, кажу, зъ дому поснидала; а писля того ще ничого не йила“.—Ну, то будемо жъ обидаты.—Посидалы, пообидалы. Писля обиду мене Мотря пытае:—А що жъ ты зъ мене визьмешъ, дивчино? За рикъ, чи по мисячно? чи на своій одежи, чи на моій?—„Та на одежи вже, кажу, вашій. А що вы дасте?“—Та хто тебе

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

знає, що ты хочешъ?—И я не знаю, кажу. Я ще нигде не служыла за гроши и не знаю почому рикъ служать".—Та дивчына, що у мене була, пьятнадцать карбованцивъ на рикъ брала на мой одежи.—Пьятнадцать карбованцивъ! подумала я. Скилько то воно? Велыка мабуть сыла!—„Та колы за пьятнадцать, кажу ій, та служыла, то й я за пьятнадцать згодна".—Тилько жъ ты мою роботу знаешъ? Кажного дни треба разъ учиняты на хлибъ, а пидъ ярмарокъ—двичи.—„Та вже, кажу, люде якось служылы, то й я буду".—Ну, добре...

Ото згодылысь. Пишла вона зновъ на базаръ, выдавши борошно; а я заходилась учиняты. Та такъ мини весело-легко робыты. Теперъ я не дурно служу, за гроши роблю!... Такъ весело, що якъ бы не було никого въ хати, такъ бы, здается, и завела на увесь голосъ, щобъ ажъ улыця розлягалася; такъ Галя биля мене—мини якось и соромно... Мовчу вже, роблю та радію; а пьятнадцать карбованцивъ такъ и вертяться у мене передъ очыма. Уже я росчитала соби—чого й купыты... Куплю заразъ, думаю, соби скрыню, куплю дви хустки: одну велыку—жовтогарячу, а другу шовкову; куплю плахту,—не буду у спидныцяхъ ходыты; —наберу на керсетку, куплю кубового сытцю; закажу чоботы: одни чорноголовци, зъ жовтыми халявамы, а други сапьянци; та на той рикъ уберуся, якъ найкраще, та й пиду у село въ гости. Ото-то я посміюся зъ дядька та дядыны! Прямо у вичи скажу: що у васъ зъ самого мала служыла, та якъ жыдивська наймычка ходыла; а въ чужихъ людей за одынъ рикъ те заробыла, чого бъ у васъ за цилый викъ не мала. Не пиду и въ двиръ до ихъ, зостануся у сусиды, вона така добра....

Отакъ усе й думаю соби; сказано—рада-рада! Якъ воду у синяхъ набирала зъ дижкы, то попереду глянула у воду, сама на себе подывылася... та й не пизнала; лице розго-

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

рилося, очи грають... ажъ пидскочила... Чи се я, думаю, чи не я? Сказано: дурна!

Отто и зосталась я у Мотри. Вона така добра, прыязна. Що не такъ-то безъ крыку, безъ гуку того покаже й роскаже. Якъ ридна маты,—такъ вона до мене. И Галя мене любыть; я ій вышываю сорочкы, учу якъ мережкы шыты, вербову лыштву, занызування. Мы зъ нею цилый день дома у двохъ; господыня тилько обидаты прыходыть, а иноди и обидаты ій немае. То мы у двохъ пообидаемо, я помыю, поперетыраю мыскы-горшкы, та визьмемо засунимося, та й спаты полягаемо. Годыну—другу проспымо, та й знову до роботы. И все у насъ такъ тыхо-мыло. Якъ згадаю жыття свое у дядька, то й сама себе лаю... Чомъ я, дурна, давно сёго не задумала? Уже бъ доси бильше добра мала чимъ сама дядына! То знову таке подумаю: що якъ бы мене взять, та упьять повернуты до дядыны,—чи годыла бъ я ій и тепереньки, якъ тоди; чи мовчала бъ на ій докоры?... Ни, не годыла бъ и не мовчала! Бо поки не знаешь добра у свити, то й лыхо добромъ стае; а якъ погуляешь хочъ разъ на своій воли, то тоди ніякимъ калачемъ не заманешъ у неволю. Отакъ соби и пишлы дни за днямы, тыжни за тыжнями, мисяци за мисяцямы. Обжылась я зъ мистомъ, якъ зъ селомъ; ще воно краще мини здалося, нижъ свое ридне гниздо. Кругомъ усе дивчата: тамъ Явдоха, тамъ Хрыстя, тамъ Марына. . Иноди у вечери, пидъ недиллю, зійдымося на выгинъ за мистомъ, де витряки стоять, та якъ заспиваемо писни,—ажъ на усе мисто чуты... А въ мене ще тоди и голосъ бувъ! такій дзвинкій та тонкій, що якъ визьмемъ якои писни,—то ажъ пидъ небо сягае! Городяне, покы ще мене не зналы, то казалы: отъ-то яка на печинку-здорова! А якъ дозналыся, де я служу, то сталы господыни казаты: отъ-то у васъ яка дивка спивуча! Якъ поведе голосомъ, то неначе бато-

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

гомъ по серцю стёбне! И парубки у мисти кращи нижъ у сели. Тамъ усе у ягнячыхъ свыткахъ, та выбійчаныхъ штаняхъ; и литомъ—у шапкахъ; а тутъ—у сукняныхъ чумаркахъ, у кытаевыхъ штаняхъ, чоботы таки маленьки, на высокихъ каблукахъ; все—пидперизани калаймаковыми добрыми поясами, литомъ—у картузахъ, а зимою—у шапкахъ. Йде, бувало, улыцею якій,—якъ картына. Такъ бы на его все и дывылася, никуды очей не зводыла...

Въ осены бувъ у насъ ярмарокъ. Прыихавъ дядько, дядыны не було. Якъ мене не стало, то й зъ двору никуды не выходыть, а якъ пры мини—то и у базари часто-густо ходыла... Дядько роспытуе: чи добре мини служыты, чи не зобижаютъ мене; розсказуе, що Марына, моя товарышка, выйшла замижъ, шо Остапъ Шкандыбенко одружывся, та взявъ жинку зъ другого села, якусь таку повію, що и встала и лягла у молодого дяка... Багато де чого безъ мене перевернулося, багато не такъ стало. Звисно, жыття не стоить, а йде, и чого у ему тилько не перейде и доброго, и лыхого!—Поихавъ дядько, и мини якось сумно стало... Чого? сама себе пытаю и невидкажу сама соби.—Такъ чогось... Хотилося бъ мини хочъ на одну хвылыну у свое село, хочъ однымъ окомъ подывытыся на его,—чи справди воно такъ переминылося, якъ дядько каже? Та яка зъ Марыны стала жинка, яка тамъ у Шкандыбенка пара; та якій и дякъ молодый... Все бъ хотилося побачыты своими очима,—видъ того й упала туга на мою душу.

Одначе я недовго сумувала. На третій день уже и думаты забула, чи бувъ у насъ дядько, чи не було его. Правда, й работы тоди багато прыпало,—ярмарокъ,—то разивъ по два на день печемо. У хати, якъ у пекли, душно—ажъ пашыть; а ты жъ биля печи цилый день... Такъ втомысся, що якъ одберешъ де пизнеи добы не заняте мисце, якъ прыпадешъ, то, якъ убыта, до самого билого свита не прокыдаешься. При такій праци не до суму було.

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

Мынувся ярмарокъ—знову мини полегшало; знову у насъ и спивы, и жарты. Часомъ дивчата понаходять до насъ у хату; заведемо таке,—що й свита билого не выдно! То танцюемо, то глузуемо одна зъ одніи; за роботу посидаемо —спиваемо, ажъ на улыцю чуты, ажъ стины у хати дрижать... Звисно,—молоди дивчата! Такъ мынулася осинь, настала зима. Зимою больше вильного часа, нижъ литомъ; ночи больши, черезъ те и вильного часу больше. Зъ вечора або жъ сама пиду на вечорныци, або дивчата понаходять... Спивы, жарты.—Господыня було слуха-слуха насъ, усмихнетця, та й каже: ну вже, выдно, чортъ симъ паръ лаптивъ стоптавъ, поки васъ до купы зибравъ! А мы—звисно, дивчата,—то парубкивъ передражнюемо, то жыдивъ, то цыганъ,—кого яка зъуміе. Не счулыся, колы и зима мынулася. Бувъ саме пистъ. Весна видкрылася... Сонечко такъ мыло свитыло-грило; сниги талы и помижъ снигамы де не-де пробывалася зелена травыця... И чого воно любо такъ стае на души, легко на серци, якъ побачишъ зъ пидъ снигу зелену травыцю? Такъ неначе маты, або батько тебе привитаютъ... Припала бъ здаетця, до того зеленого лысточка; прыгортала бъ до серця; сміялася бъ и плакала, такъ любо! Найпаче здавалась мини та весна якоюсь любою; такою любою та хорошою, якою ни до того, ни писля того ни одна николы не здавалась... На души такъ легко, а все якось задумана ходышъ... думки тебе окрываютъ... все сумно самій, а й хочетця самій усе буты; щобъ нихто не побачывъ, нихто не почувъ, не насміявся, якъ зъ травыцею розмовляешъ, до травыци прыпадаешъ, землю цилуешъ... Ластивочку побачишъ, якъ матуси зрадіешъ... Ластивочко-щебетушечко! промовляешъ до неи,— не литай ты надо мною, не війся надъ моею головою, бо я сырота-одынока; не маю ни батька, ни неньки; не маю порады у свити!... Чимъ маешъ ты вытысь надо мною,

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

визьмы мене на свои легеньки крыла, полетимо у двохъ до Бога, спытаемо: де те щастя у свити?...

Отакъ, сыдячи сама соби пидъ коморою, або ходячи по зеленому садочку, и промовляешъ до всього жывого и нежывого. Потимъ схаменешся, та й сама съ себе смiешся. А якъ ще подумаешъ: ну щожъ хто чувъ, або бачивъ? то такъ зробытця соромно, що зачервонiется якъ рожа, та мерщи у хату... Бижышъ-бижышъ... а ззаду не мовъ хто гукае на тебе: оттакъ, оттакъ, дивко! та регочитця. Разъ тiижъ таки весны, у вечери пидъ недилю, сыдила я за воритьмы. Сонечко спускалося за гору и все небо палало, якъ огнемъ, его свитомъ... Червоно-червоно такъ було; и хатки, и садки, и ричка чорна та бурна, все почервонило, неначе кровью залыте. А я сыдю на лавци дывлюся, якъ люде снуютъ по вулыци, грязюку мисять, та думаю: що жъ це воно за знакъ, що сонце такъ червоно сидае? Це певно щось буде: або жъ витеръ, або жъ морозъ. Та такъ соби задумалась, спустывши рукы на колина, такъ загадалася, що й сама незнаю де я... мовъ сплю и мовъ снытця мини: биля мене щось бубонить, гуде, вырызчить... голосъ то проходыть черезъ мене, колыше мене, присыпляе... и десь далеко, тыхо та безслидно зникае... Колы це зразу надъ моею головою немовъ зъ рушныци выпалыло:—Здорова чорноброва! а що такъ замыслылася-загадалася?—Злякалася я, ажъ кынулася... И тоди тилько побачила, що черезъ дорогу стоялы дви жинкы и лаялись одна зъ другою. Одна крычала: брешешъ, брешешъ! брехлывого батька и брехлывои матери дочка! Нихто не докаже, щобъ я зъ тараканамы хлибъ пекла; а у тебе, вси бачать, що москали тыны пообносылы. А друга соби гукае: нехай и москали! та ни хто не бачывъ, щобъ посередъ базарю прасувалы мене по щокахъ глевкымъ хлибомъ, якъ тебе! Це такъ дви жинкы лаялысь,—наша сусидка зъ якоюсь перекупкою... А коло

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

мене, якъ картына стоявъ парубокъ... Сыва шапка такъ прыстала до його чорного, якъ галка, волосся, червоного, якъ макивка, выду, немовъ вона не надита, на його голову, а такъ винъ и родывся зъ нею; чорного сукна чумарка пидперезана червонымъ, якъ жаръ, калаймаковымъ поясомъ, такъ якъ вышыта, чоботы невелычки, при нози. Самъ высокій, статный, якъ въязь, бравый, якъ сокилъ. Я ще й родылася, то не бачыла такого хорошого. А винъ стоить биля мене, узявся одніею рукою за бикъ, а другу пустывъ по воли, очи горять-сяють; уста усмихаютця... чи снытця се мини, думаю, чи справди воно такъ! А винъ знову до мене зъ усмишкой промовляе.

— Чому-жъ ты не обизвысся до мене, дивчыно? Мовъ тоби ротъ хто медомъ залипывъ. Глянула я на його... Його постатъ, усмишка, його выдъ хорошій—красный... ажъ у вичи бье... Думкы колесомъ заходылы, серце затрипалося, мала обизватысь до його, та такъ засоромылась, немовъ хто мене у перше на крадижци піймавъ, якъ огонь запалала вся. Жарко стало, соромно... ажъ болизно...

— Отака жъ ты, дивко! Отъ тоби й на! Зъ выду и дивка—якъ дивка; а зъ словомъ якъ злодій зъ чужимъ добромъ, ховаешься. Ну жъ я хоть посыдю коло тебе.— Та й сивъ. Охъ, лыхо-жъ мое! Хочъ бы винъ одвернувся, хочъ бы не дывывся на мене! А винъ такъ прыязно дывытця, якъ не ззисть своимы карымы очыма. А мини такъ соромно, що ажъ у вухахъ гуде та шумыть... Взяла я, та й закрылася рукамы. На правій руци у мене ажъ тры срибныхъ перстни було. Якъ побачывъ винъ, то такъ и вхопывся за руку.

— А... а перстнивъ, перстнивъ скилько!—скрыкнувъ.

Я стулыла руку у кулакъ—не пускаю; а винъ усылковуетця видняты. Я мицно щулю палець до пальця; винъ ще дужче налягае... Та такъ здавывъ, що я ажъ скрык-

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

нула...—О-го-о! онъ ажъ колы почувъ твій голосъ,—каже, та й пустывъ руку. Я мерщій скочыла, та хотила у хвиртку тикаты, а винъ—хапъ! ззаду за керсетку... Я такъ и сила ему на колина. Обнявъ винъ мене, прыгорта до себе, лоскоче...—„Гетьте", соромьязливо одмовляю я йому,—не лизьте бо. Бо якъ господыня побачуть, то будуть лаяты.

— А ты хиба служышъ?—пытае мене.—„Служу!"—одказую.—Видкиль-же ты сама?—„Зъ непытайловкы"...—Якъ-то зъ непытайловкы?—„Такъ... краще не пытаты".—Чого-жъ такъ.—„Та такъ. Адже-жъ я васъ не пытаю зъ видкиль вы самы?"—Я городянскій.—„А я зъ села, зъ Лазаривкы".—Зъ Лазаривкы!—якось провивъ винъ.—„Эге". –Чи все-жъ тамъ таки дивчата?—„Яки?"—Таки якъ ты, хороши!—Мини видъ того такъ якось любо стало, що я, забувши свою недавню соромъязливисть:—„Чого-жъ вы сміятыся прыйшлы?" кажу ему, та взяла и насунула ажъ на сами очи його сыву шапку. Винъ пидсунувъ шапку, прыгорнувъ мене, вже оддувъ бувъ губы, щобъ поцылуваты, а я, выпручывшы руку, якъ дамъ ему по губахъ, ажъ видлясокъ пишовъ!... Скрыкнувъ винъ, пустывъ мене; я мерщи видъ його у хвиртку, та якъ зарегочуся...—Бачъ, яка ты соромъязлыва?—промовывъ винъ,—постій-же!—„Я й такъ никуды не тикаю",—кажу йому зъ-за хвиртки.—Ну, ну, постій... Я до тебе ще й завтра прыйду.—„А я не выйду".—Я выклычу.—„Ну, не выклычете".—Ну, тамъ якъ буде; а сьогодня—прощай.—Та й пишовъ. Дывлюся я йому у слидъ.... Пишовъ—похылывся.... Иде соби тыхо—повагомъ; а я стою обперлася объ тынъ; провожу його очыма та думаю: за що, дурна я, його ударыла? Може винъ розсердывся за се на мене! А певне розсердывся, бо такъ швыдко не пишовъ бы... Дурна, дурна я? И що винъ зробывъ мини таке, що я його ударыла? А самъ же хорошый, якъ картына, уродлывый—якъ щастя!—

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

Та й обнявъ мене смутокъ. Довго стояла я выдывляючись на глуху улыцю... де-не-де собака перебижыть, москаль перейде, та жыдивськiй гвалтъ видкилясь зъ далека донесетця... Захидъ зовсимъ поблидъ, пожовкъ; стало якось жовто-смутно; зъ другого боку чорни хмары встають, кыдаютъ чорну тинь на землю. Уже почалося де-де свитло свитытыся. Мисто все стыхало, замырало... тилько чутнище стало, якъ вода ревла та шумила на гребли... Озирнулась я назадъ—ажъ и въ нашiй хати свитытця, знялася и тыхо побрыла до неи.

— Де се ты була, Варко?—пыта господыня.—„Тамъ стояла, коло хвирткы“,—кажу.—Повечерялы, спаты полягалы. Чую я—вси сплять, ажъ хропутъ; а мене и сонъ не бере. Все винъ передъ моими очыма; скрывывся, насупывся... якъ у той часъ, колы я його ударыла. Чи не дурна я, чи не скажена? думаю, що винъ накоивъ? Чи половыны бъ мене не стало, якъ бы поцилувавъ?... Адже жъ самiй певне було бъ любо... А я його ударыла! Ажъ плачъ мене бере. Жду того ранку, якъ Бога; якъ на те ще й ничь така довга, немовъ такои довгои ще николы зъ роду не було; у кожнiй, мовъ, годыни, цилыхъ тры ночи зiйшлося... Хочъ-бы пивни швыдче крычалы! устала бъ та хлибъ завдала.—думаю.—Насылу ранку диждала. А ще жъ той день!—Пысля обидъ пишла походыты на выгинъ. Спочываютъ дивчата.—Чого се ты така стала!—ажъ скрыкнулы въ одынъ голосъ.—„Яка?“—Поблидла, пожовкла; очи згасла и немовъ курчатъ погубыла.—„Отъ выгадуйте!“ одмовляю имъ, та й повернула до дому.

А на уми все одно: колыбъ побачыты, хочъ здалека, хочъ однымъ окомъ, хочъ мелькома. Иду соби тыхо, колы пидходю до двору, гулькъ!—ажъ и винъ выткнувся зъ краю улыци. Иде, голову высоко несе; жупанъ назадъ одкынувъ и тилько шапка у його на голови маячыть, якъ баня на

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

церкви. Я мерщи у двиръ, за хвиртку, сховалася, та й стою. А винъ здалека побачывъ.

— Та не ховайся, не ховайся! крычыть: одъ мого ока ниде не заховаешся.—Прыйшовъ, поздоровкався, сивъ на лавци, выннявъ насиння, давъ и мини. Я стою у двору— лущу, а винъ на лавци сыдыть, та соби дзебае.—Чого ты у двори стойишъ? Чому не сядешъ рядомъ зо мною?— „Того, щобъ не було по вчорашньому“,—кажу йому.—Ни, сьогоднине буде такъ;—одказуе и пыльно дывытця на мене. —Чого винъ дывытця такъ на мене?—думаю соби. Невже я йому до сподобы? А певне, що такъ, бо не прошыбавъ бы на скризь очыма, якъ винъ прошыбае. Та якій його поглядъ: и любый, и страшный: якъ стринесся, такъ и затынаесся, якъ одъ чого недоброго... А все любый!—„Ты давно тутъ служышъ? пытае. „Уже швыдко рикъ буде“.— „Якъ же я тебе ниде не бачывъ?“—„Не знаю“.—А добре тутъ служыты; не сварлыва господыня?—„Ни, пошлы Боже й по викъ таку“.—Одже, я думаю кыдаты свого хозяина: такъ и винъ служыть! трохы не скрыкнула я. Дывысь—наче господарьскый сынъ, а служыть. Дывно мини. „Де жъ ты у наймахъ?“ пытаю.—Та тутъ у кравця.., воно бъ, бачъ, и ничого, та винъ до склянного бога гоненный, а господарька перепродуе; часто бувае, що ни його, ни йіи немае дома, то тоди вже и безъ хлиба цилый день робышъ. Мы вже йому зъ хлопцямы казалы: дай намъ по пьять карбованцивъ у мисяць, мы на своихъ харчахъ будемо,—не хоче.—Ну, хочъ одъ пары платы,—и на те не згодный... покыну! Стану у жыда, або до другого перейду.—„И багато васъ у хозяина?“—Трое насъ робыть. —„А дила багато?“—Та е. Його мають за першого кравця, то дила багато.—Онъ воно якъ! подумала я. Скилько то нашого брата теперъ е! одынъ у шывця, другый у кравця; той у столяра, а той у другому мисти... И вси

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

служать.—„И хазяинъ же робыть?“ пытаю його.—На щобъ винъ и державъ насъ, якъ бы самъ робывъ!—„Такъ винъ, значить, вашымы рукамы жаръ загрибае?“.—А ты думаешь!... Воны вси таки!—Мини такъ його шкода стало... Отакый хорошій, бравый—та й у наймахъ викъ свій нехтуе!... Щось свое, щось ридне почула я въ йому; може и въ його, якъ у мене, ни роду, ни прыплоду,—та ни хто не прыгорне, не привитае... Жалко його стало. Не забаромъ наша розмова перейшла у жарты... Винъ молодый и я молода,—загадаешъ що сумне—зитхнешъ, та й знову до веселощивъ. Почалы одно одному квитки прышываты. Я й не счулася якъ уже биля його на лавци сыдила; якъ винъ мои перстни поздіймавъ, соби на рукы понадивавъ... Такъ мини хороше зъ нымъ сыдиты, жартуваты; любо такъ якъ зъ братомъ риднымъ. Довго я зъ нымъ просыдила. Уже й господыня прыйшла; уже й ничь на землю налягла, почалы свитло свитыты,—а я все сыдю, не прымичаю того ничого, балакаю та жартую, такъ мини зъ нымъ весело-хороше. Та вже господыня поклыкала—розлучылы насъ; а тобъ, здаетця, и цилу ничь просыдила.—Ну, прощай-же, каже, Варко. Якъ що завтра тоби вильно буде, то я й завтра прыйду.—„Прощай, кажу, Васылю“ (його Васылемъ звалы) и жартую до його: „Не выйду“,—мовляю.—Пишовъ винъ шляхомъ, а я у хату. Ухожу, а господыня дывытця на мене, та й каже: Эге, довго жъ ты, дивко, зъ нашымы парубкамы гуляешъ! Уже бо давно пора учиняты, а тебе все немае. Докиръ той—гирше ножа мини у серце вгородывся. Оже я стерпила, змовчала; тилько думаю соби: уси вы, однакови, бачу! Усимъ вамъ завысно, колы наймычка одну годыну прогуляе... прокляти! прокляти! Слезы такъ и душать мене. А господыня побачыла, що я мовчу, не обзываюся до неи, та знову мини:—не думай, Варко, що я тоби це зъ серця кажу, я такъ, жартую. Тилько бере-

Держана історична бібліотека УРСР
НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

жыся, дочко. Ты ще не знаешъ нашихъ халамыднякивъ, яки воны. Винъ зъ тобою и день и ничъ буде стояты, покы зъ ума не зведе, а тамъ и кыне. Ты не бый на те, що воны у такому красному ходять, а не стоять воны слова доброго! Це вона мене такъ умовляе; а я стою биля дижи, учиняю, та думаю: у-у чортова господарьска натура! ии заздро, колы наймытъ, або наймычка надине не буденне, а празныкове. Увесь свитъ зажерлы-бъ прокляти,—та ще бъ мало!—Розсердылася я тоди на свою господыню. У перше побачыла, яка вона зла: що якъ багатый та старцемъ ходыть—то й добре, а якъ бидный наймытъ у празныковій одежи—то вже й чортъ зна що. Полягалы спаты. Уси поснулы, тилько я ни. Мини винъ усе зъ ума не сходыть,—все передъ очыма,—хорошій, та красный, якъ сонце, любый, якъ щастя; усмихаетця... Якъ догадаешся отакъ объ йому, то и господыня, мовъ сова, лизе въ очи... Такъ, мовъ, жалибно мовыть-стогне, а все дывытця хыжо, якъ сова... Проклята! думаю я: и чого ты лизышъ на думку зъ своимъ хыжымъ поглядомъ? Та й урыюся у подушкы, щобъ хочъ заснуты... На другій вечиръ упьять його бачыла, на третій—тежъ; и такъ кожного вечира. А тутъ уже и свято не загорамы,—рикъ мини выходыть.

— А щожъ, Варко, пыта мене хазяйка:—чи може де краще мисце вышукала?—„Ни вже, кажу, я до васъ прывыкла, а вы—до мене, то краще—зостануся;—зосталася я. За гроши, що выслужыла, купыла передъ празныкомъ плахту, запаску; купыла хустку шовкову, чоботы сапьянци; хотила скрыню купыты, та разъ—дорого, а вдруге—ниде постановыты; такъ я оставлю три карбованци господыни дома до схову. Отъ и свято прыйшло—Велыкъ-день. Вымылась, вычесалась я, убралася,—якъ та макивка середъ огорода; пишлы до церквы, його бачыла, хрыстосалась. Та якъ бо любо хрыстосатыся зъ нымъ! Писля обидъ

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

ехзяйка каже: ты бъ, може, Варко, у село пишла; дядька-дядыну провидала.—„Що я тамъ у йихъ не бачыла?“ ажъ скрыкнула. Та не въ село пишла, а на выгинъ за мисто гуляты. Прыхожу—колы и винъ тамъ; стоить, горихы луска; попрохала я—давъ и мини... Дали мы спивалы, на колысци гойдалыся, весело такъ, весело погулялы. Уже пизно одвивъ мене винъ до дому. Такъ за гулянкамы, несчулася, колы и празныкы мынулы. Почалыся будни; знову робота—пекты-вчиняты. Що я, бувало, стою биля дижи, учиняю, а думка за нымъ усюды ганяе, коло його голубкою вьетця. А одробыла свое—то заразъ зъ хаты, уже й за воритьмы; а тутъ и винъ прыходыть. Та такъ кожного вечира. Колы дощъ, або робота спишна не дасть намъ побачытысь, то журбы не обберешся; ходышъ—якъ курчатъ погубыла, якъ ридного батька втеряла. Такъ прыйшла и Зелена недиля, уквичала землю квитомъ, дерево—лыстомъ. Пахучо такъ усюды, зелено, тепленько, гарно!—„Не хочу я у хати спаты“,—кажу господыни, „душно мини; буду у комирчыни лягаты“.—Якъ хочешъ, дочко; одмовыла вона.—Твое дило, ты сама себе знаешъ.—Вона вже помитыла, та такъ и натякала; а мини йіи натякання гирше огню пече, якъ тупымъ ножемъ по души риже. Що ты зробышъ? Кляла я въ души усякого хазяина и свою безталанну долю, що прымусыла мене наймычкуваты. Почала я спаты у комори, почавъ и винъ ходыты до мене. И скилько-то тихъ ничокъ литнихъ-невелычокъ провела я зъ нымъ, дывлючысь у його кари очи, прыгортаючы до свого серця? Бувало таке... здавалося буцимъ я литала по шырокому свиту, былася крыльцямы у сыне небо... И такъ мини легко, такъ весело, що я забувала про все на свити, —не забувала тилько що винъ биля мене, обнимала-прыгортала його и слезамы молыла-просыла: голубе мій сызый! не згубы мене бидну сыротыну; не зведы зъ ума, дурну-

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

нерозумну дивчыну! У мене жъ—ни батька, ни ненькы; одна тилько ты порада всегосвитняя! Не насмійся жъ надо мною молодою!... А винъ прыпадавъ до мого лоня, та втишавъ:—не бійся, Варочко, не бійся, голубочко! на що мини тебе зъ ума зводыты, колы я мушу тебе за себе взяты, съ тобою свою долю и не долю звязаты!... И я вирыла йому,—вирыла покы... Поникла весела голова моя, обнявъ душу сумъ, на серце—якъ камьяна гора налягла. Якійсь не сподиваный страхъ обнявъ мене, высивъ надъ моею головою и—якъ мара, якъ заводы пугачевы, встававъ у ночи и будывъ мене середъ мицного сну... Я кыдалася-жахалася... А йому все виру давала... Ни, не покыне винъ мене; винъ такъ прыгортае, божытця такъ, що тилько дижде осены—заразъ и поберетця зо мною. Одного разу попрохавъ винъ у мене карбованця.—Трапляетця-каже, купыты шовкову хустку на шыю, грошей нема, а хазяинъ не дае. Взяла я у господыни свого заробленого дала йому. Черезъ тыждень знову просыть,—взяла я й другого—дала... Тамъ третьего, четвертого, пьятого. Колы чую?... Чи повирыла бъ я, колы бъ други те казалы? Здаетця, якъ звирюка кынулася бы на того, хто таке сказавъ и выдрала зъ лоба очи... А тожъ самій почуты?!... Бралося вже пидъ осень. Мини такъ нудно чогось, тяжко... Сонце якъ разъ надъ головою стоить, пече; дощу давно уже небуло; курява усе мисце крые, якъ хмара, не дае дыхаты вильно. Була недиля. Пиду, думаю, хочъ на выгинъ проходюся, та й його може побачу; бо уже третій вечиръ, якъ не прыходывъ. Иду соби по-малу.. Онъ уже и выгинъ передо мною зеленіе; и млыны стоять зъ поламанымы крыламы, сумуютъ... Онъ и майданъ, де мы на улыцю збыраемося. Мынула я це все, та йду до свого найлюбишого млына. Винъ ажъ на краи стоить, на гори; за нымъ, якъ на долони—мисто все; а впередъ, скилько окомъ скынешъ

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

—нывья... Тамъ полови, тамъ чорни, тамъ зелени, ажъ голуби, тамъ били, якъ молоко. Любо такъ видтиля дывытыся,—я й пишла. Не доходячи ще, почула голосъ Васыливъ. Мини такъ радисно стало; мала злякаты його, а дали подумала: ни, краще пидкрадуся, подывлюся, що винъ робыть, зъ кымъ балакае. Тыхо пидхожу пидъ млынъ. Дывлюся—сыдыть винъ зъ якымсь парубкомъ; передъ нымы пляшка горилкы стоить, пивкавуна лежыть и шматокъ хлиба. Обыдва пьяни-пьяни.

— Такъ ты не знайдешъ, кажешъ, дивчыны соби?— пыта Васыль того парубка.—Не знайду,—одмовывъ той, зитхнувшы.—А въ мене, братъ, дивчына! якъ зоря та ясна! Хочешъ перепродамъ тоби?—Э-э... Йій Богу?—Йій Богу! що дасы?—Що хочь визьмы, тилько попусты!—А дивчына, братъ, якъ пысанка! Якъ прыгорне, поцылуе—забудешъ, де й сыдышъ!—Якъ же ты добрався до неи?—Ххе... багато казаты, а мало слухаты... Цилу весну, якъ одынъ часъ, проваландався я зъ нею. Ничъ у ничъ у неи—покы добывся! И сяка, мовъ, и така, ни... ничого не бере. Поты не пообицявъ женытысь,—о, тоди взяло! Та й зареготалыся обое, якъ два быкы заревлы на все поле.— Такъ узяло, кажешъ?—Узяло, братъ!... Теперъ отъ пьятого карбованця дае; кажу ій, купыты треба то те, то друге. Визьме у господыни—дае... А мини що? дуры дурку! гуляй соби!

Загуло, зашумило у моихъ ухахъ... Заходывъ ходоромъ свитъ передъ очыма; серце—мовъ хто у лещатахъ здавывъ... Кого я любыла, кого я кохала—прыгортала! скрыкнула я; и якъ стрила зъ лука, якъ куля зъ дула, пустылася бигты до дому. Бижу, а передо мною винъ регоче; а за мною—його голосъ: дуры дурку!... О, клятый лютый! Ни гриха йому, ни сорому! И Богъ не покарае, люде не задушатъ!... Якъ бы воля та сыла—

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

угородылася бъ зубамы у його горло; сміялася бъ, якъ божевильна, якъ винъ буде харчаты. Нассала бъ ротомъ крови — и наплювала бъ нею у його очи!... Не памьятаю гараздъ, що тоди творылося зо мною. Щось лыхе, хыже, нелюдьске, а що — не знаю. Памьятаю тилько, що убигла у комору, упала на постиль, та плачу-плачу... Галя зъ хаты почула мій лементъ и прибигла до мене. — Чого ты, Варко, плачешъ? Що тоби?—Якъ навиженна перекынулася я на подушкахъ... И чого ще ся пречепа бига за мною? ударыло мини въ голову. Певне щось на-крыво сказала ій, а може й крыкнула, бо Галя видъ мене мовъ одъ скаженои побигла. Черезъ скилько часу прыходе Харытына, що черезъ два дворы видъ нашого служыла; мы зъ нею товарышувалы. Чую, хтось иде у комору, ступае по схидцяхъ, а Галя крычыть: не ходы, Харытыно, укусыть! порве! Не ходы... Харытына засміялась, одчиняе двери.

— Ану, каже, де та скажена?—Це на мене такъ. А я зъ злосты такъ ослабувала, що лежу вже, та насылу дышу. Війшла Харытына до мене.—Що тоби, Варко?—А я й слова не промовлю. Дывлюся на неи кризъ слезы и—здаетця вона мини якоюсь плямою, а не людыною.—Прыпала вона до мене.—Що тоби?—пытае. Ты недужа. Чого це ты, видъ чого такъ сталося?—„О охъ!“... зибравшы сылы, ледве вымовыла я. „Я недужа... не чипай мене... иды соби... я може засну... може полегшае мини“.—Та й очи закрыла. Незнаю колы й пишла та. У вечери прыходыть господыня. —Що се, Варко, таке тоби? Чого се ты така стала?—„Такъ, чогось, кажу, погано; сама незнаю чого“.—Ты бъ може у хату перейшла?—„Ни краще я тутъ буду. Мини и такъ жарко“.—Якъ знаешъ. Тилько колы бъ тоби не гирше було.—„Уже, кажу, краще не буде, якъ и такъ е“. —Подывылася вона на мене, здвыгнула плечыма и пишла. Зосталася я сама. И що вже тоди не робылося зо мною,

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

ıцо не вытворювалось? Кругомъ мене темно,—у могыли не буде темнише; а передъ очыма—все щось мелькае, колысуе, прывыжуетця... Наче и сплю я, тилько все бачу. Ось здаетця мини... зійшла я на высоку-высоку скелю и стою зъ нымъ надъ самымъ краемъ яру... Сонце за горы сходыть, а тамъ, у нызу—дна не выдно,—якійсь туманъ, дымъ пиднимаетця звидтиля... А що, кажу, йому, якъ бы отъ-туды скочыть? А винъ, мовъ—пхиць мене! Закрутылася, завертилася моя голова, увесь свитъ морокомъ заходывъ... Чую, що лечу... якъ крыкну! та й кынулася. Страшно трушуся. Цилу ту ничъ отакъ перебула я. Уже передъ свитомъ на волосыну зимкнула очи. Почалы пивни спиваты—розбудылы. Устала я. Выйшла на середъ двору... дунувъ свижій витрець на мою гарячу голову, мини мовъ лехше стало; одни тилько кисткы, мовъ поперебывани болятъ,—ни потягтыся мини, ни позихнуты неможна. Увихожу въ хату; господыня збыралася на базарь. А що, Варко, полегшало тоби?—„Та прысхне, якъ на собаци!“ кажу ій зъ жартомъ, а на очахъ уже слезы мыготять.

Пишлы знову дни за днямы, якъ ти чумацьки волы, тыхо-помалу. Не неслы воны у мое серце ніякои одрады, ничого доброго, а обгорталы душу тугою гиркою та пекучою... топталы мою едыну надію... Все жъ я до того була дивка, якъ дивка; думала: не викъ-же дивуваты? прыйде и до мене черга.. А теперъ? хто визьме мене; кому я и на що здалася? А вже не доладне коилось зо мною. Спершу нудыло мене, давыло пидъ серцемъ, усе бъ я, не мовъ на похмилья, кысле йіла. Потимъ и кысле спротывылось, крейды хочытця. Уси стины пообдырала, та пообгрызала; и така вона мини добра, якъ медянык. Дали и други ознакы люде запрымитылы,—стала я блидниты.—Охъ, моя голивонька бидна! думаю. Що жъ се я сама соби натворыла? Отъ и дослужылася у людей; отъ и заробыла добра

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

на свою голову! Що жъ теперъ дядына скаже? Вона жъ теперъ на середъ села выйде, та стане гукаты: оттакъ наши заробляютъ! до такого дослужуютця! А товарышкы .. що подумаютъ; а село все—що скаже? Не щаслывая годынонько, безталанна моя доленько! А зъ нымъ—не тилько що не бачылась—боялася стринутыся. Тилько забачу де сыву шапку,—не дывлюся чи винъ, чи ни, тикаю мерщи у хату. Одъ його тикала, та не втыкла тилько одъ своеи недоли. Уже и господыня запрымитыла. Одного разу—у Пылыпивку то було... На двори завирюха куёвдыла, буря сумно выла у дымарь, холодъ у хату перся. Мы сыдилы на полу; на середыни на макотерци каганець горивъ. Я сыдила зъ краю отъ дверей, господыня одъ печи—пряла, а Галя у кутку—шыла. Сыдымо соби мовчкы, не балакаемо. У мене на души такъ сумно та важко. Сыжу соби та разъ-позъ-разъ зитхаю. А господыня й пытае мене:—Чого се ты, Варко, такъ тяжко зитхаешь? Чи не трапылось тебе що ничкамы темнымы?—Докиръ и нагадка на мое недавне, наче молоткомъ ударылы мене по голови. Зажовтило, потемнило въ очахъ и якъ градъ полылыся зъ нихъ слезы.—Чого ты, Варко? ажъ скрыкнула господыня, дывуючись, що я облывалася, якъ горохомъ. А я прыпала до гребиня, та й не одхлыпну.—Що за знакъ, що за прычына? все жъ усылковуетця вона.—„Хиба, кажу, вы й не бачыте, й не примичаете, що люде зъ усихъ сторонъ про мене, якъ у дзвоны дзвонять?“ Дывлюся—господыня моя и нисъ повисыла. Сыдыть—ни въ сыхъ, ни въ тыхъ.—Якъ же се? пытае, довго помовчавшы.—Одъ кого? Черезъ кого?—„Та все, кажу, черезъ свою дурну голову, та нерозумну волю набралася клопоту довичнего!“—„Та видъ кого, хочь, пытаю тебе?“—„Не пытайте, кажу ій:—нехай його Богъ побъе... кравецького пройдысвита!“—А-а-а, се каже, той сывоголовець?... А не казалала я тоби, Варко:

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

дывысь своимы очыма, не ймы виры никому на слово? Я казала тоби: ты ще не знаешъ городяньскихъ парубкивъ, яки воны е?... Та й дывно мини, що ты довирылася йому. Ты спытай, кого винъ зъ вашого брата у люде не пустывъ, зъ кого не посміявся тилькы? Винъ тымъ и жыве, тымъ тилько дыше, тому тилько й служе. Спытай, у кого винъ зъ хазяинивъ не перебувавъ?... хто за його добре слово скаже? Пьяныця, волоцюга, пройдысвитъ! Отъ тоби и все. Де винъ тилько не бувъ,—всюду шкоды накое: то хазяина побье, то робитныкивъ поодбывае, то яку дивчыну зъ ума зведе. Якъ та гадына, якъ отрута, де винъ не зъявытця, до кого не доторкнетця, тамъ и лыхо, тамъ и розладья! А ты поважылась на його красу, повабылась на його уроду?... А краса та, та урода тилько на лыхо й здалася!—Отакъ вычытуе мини, а я плачу-плачу... Хиба умру, то й тоди той вечиръ не забуду, а то до суду буду памьятаты його... Що жъ робыты? Выдно пана по походу, а сокола по польоту. Выдно було и мене всюды: того не утаишъ, ни заховаешъ, всюду воно передъ моимы й чужымы очыма... Хай судятъ люде, хай говорять! Що жъ робыты? У серце мое, у душу нихто не влизе; не загляне, що тамъ творытця, яки проклёны зрываютця зъ языка на свій дурный розумъ... Може нихто и не думавъ за мене такъ, якъ я сама за себе думала,—я гирше червывои собакы себе мала, гирше всякои погани! Нихто, кажу, того не знавъ, и судывъ по тому, що було выдко... Що жъ? не закажешъ людямъ говорыты; хай говорять, я того заслужыла.—Пидъ такымы важкымы та гиркымы думкамы жыла я, покы не знайшла сына Ивася. Чорняве, билолыце, повновыде, зъ блыскучымы очыма,—не выкопанный батько!—знайшлося воно у мене передъ постомъ. Якъ я недугувала, акъ не болила, але по болю... почула, що зъ мене неначе гора спала... якось вильно дыхаешъ, виль-

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

но рукамы й ногамы володіешъ. У послидни часы, то сядешъ бувало,—якъ копыця горохова середь поля. Устаты чого треба—важко, робыты—и казаты ничого. Сыдышъ, вылупывшы банькы, якъ дурна... у голови туманъ, пидъ серцемъ—мое лыхо ворушыться, озываетця, ажъ кисткы ныють, все тило терпне. Господы! скрыкнешъ, прыймы мене до себе, нижъ отакъ мучытысь на свити!—Якъ мынулося, то де та й сыла взялася, та скористь-поворотнисть. Одно тилько,—у голову мовъ хто цвяшокъ закатавъ,—болыть моя головонька, одъ думокъ кругомъ ходоромъ ходыть... Дывышся на дытыну, якъ воно очынятамы поводыть, ручынятамы сылкуе и думаешъ: янголь, янголь! безвынне, безгришне; и думкы у його немаю якого-то горя, якихъ слизъ та лыха воно стоить; та ще й стоятымете? Добре, покы ще мале, покы сама годую, а дали? Де ти достаткы? Служба, наймычкування? Хто тебе зъ дытыною прыйме?... Та хочъ и прыйме... то що дасть? Такъ за хлибъ... И цилый викъ то такъ, безъ хаты-осели, безъ прытулку—прыстановыща блукаты видъ хаты до хаты, одъ хазяина до хазяина, всимъ годыты, на всихъ робыты? И все одна, и все сама! Дывытысь, якъ други у пари своихъ дитокъ годують; якъ ихъ кохають-доглядають, якъ нымы любуютця и свои, и чужи... а ты? Якъ та безпарна птыця, тенятымыся по свиту, носытымешся зъ своею дытыною, покы выносышъ. И выросте воно, якъ те стебло край дорогы, одно однымъ, не бачывшы прывиту людського, не знаючи, що то свое-добре; прыбъетця до якого шевця, або кравця,—выйде зъ його злодій, пьяныця, волоцюга всегосвитній. Не знаючы свого добра, буде винъ чуже ройнуваты, людямъ лыхо робыты, покы не піймаетця або въ тюрягу, або ще й дали. И понесе свою голову на чужу сторону, зложыть свои кисткы у чужу землю, проклынаючы ту дурну матиръ, що його на свитъ родыла, та щастя-доли не нади-

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

лыла! Отакъ якъ подумаешъ, то такый смутокъ обійме, така журба наляже, що ажъ у голосъ скрыкнешъ: краще бъ ты не родылося, або Господь принявъ малымъ! Якъ почулы про мене въ сели, заразъ—въ одынъ базарь дядько прыходыть. Стривае мене у двори...

— Чи правда, що то люде кажуть?—„На що жъ людямъ брехаты, колы воно такъ и е!“—Посыдивъ дядько, подывывся на мене, на дытыну, почухавъ свою голову...

— Отакъ, каже, Варко! Якъ бы дома була, то може бъ и замужемъ давно була, а то теперъ и цяцькайся!—Та й пишовъ. На другій день дядына прыбигла. Тилько на порогъ заразъ у слёзы-крыкъ...—Боже мій, Боже! Що се ты наробыла, чого наподіяла? А то все—своя воля, та шо людей чужихъ слухала... Якъ бы слухала дядька та дядыны—то все бъ гараздъ було. Не жалкуй же теперъ на насъ!—Дывлюся я на неи, та думаю: чого вона роспынаетця? чи жалко то ій такъ?... Досада мене узяла.—„Годи, кажу, вамъ плакаты; буцимъ воно и справди такъ шкода. Я не выню и не жалкую ни на кого,—сама выновата; сама заробыла—сама и зносю. Нема, кажу, никому до того дила!“ Прытыхла моя дядына; сыдыть на лавци, пидпершы голову рукою, такъ жалибно дывытця. Прыйшла господыня. Я побигла чвертку горилкы прынесла; выпылы воны у двохъ, пообидалы. То дядына моя смутна, та невесела була, а то вже—хочъ у бокы та у скокы! Бигае по хати, щебече, сміетця. Бачъ якъ, думаю, жалко ій мене. Якъ йшла до дому, господыня мнякый буханець дала на гостынець, ажъ за хвиртку выряжала. Мини не можна було—дытына розвередувалась... Я сила й ого погодуваты, а вони выйшлы у сини и, чую, говорять: „Вы ій ще на рикъ до себе наймете? пытае дядына.—Не знаю, видказуе господыня. Мабуть таке що ни; бо я стара вже, одвыкла одъ дитей, а воно мале, крычатеме, голову клопотатеме;

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

та й не до ладу мени ій держаты; колыбъ дивчына!— Якъ вона, скажить мени на мылость господню, придбала его? допытуетцся дядына.—Отъ якъ?!... Хиба мало у насъ тыхъ пройдысвитивъ, що имъ не тилько обещестыты дивчину, а й душу христіянську загубыты не шкода!—Боже, Боже! отаке тутъ у васъ у мисти заводытця! А й казала я ій: не йды, та не ходы...такъ не по слухалася! чужи мовъ риднише, нижъ свои. Отъ воно й чужи! Онъ до того своя воля доводыть!“

— „Ще знаете,—веде господыня,—колы бъ не дытына, то ябъ ій и до вику держала... Що за чыстуха та чепуруха, що за швыдка—шпарка! Сказано мынуточкы тоби не посыдыть, а дило у неи у рукахъ такъ и горыть.... Та ба!“— „Знаете що? каже дядына. Якъ росчитаете ій, не райте ій ни куды найматыся, хай вона до дому йде. Та же жъ жыла у насъ и зросла, и выросла; малою невылычкою дытыною ій узялы, а бачте яку выкохалы. Отъ же ще й не вдячна! Такый уже теперь свитъ наставъ... То скажить же вы ій, моя матинко, хай вона до дому йде, до дядька, до дядыны вертаетця. Я бъ сама сказала, та вона щось не привитна до мене.

— Добре, сестрице, скажу.—Прощайте жъ,—Идить здорови.—Пишлы соби. А я сыжу, та думаю: чого се такъ захотилося дядыни, щобъ у неи я була? Тоди безъ дытыны—така, да сяка, а теперь и зъ дытыною—та хай йде. Дывно мини и чудно. Отъ пистъ на сходи. Великдень не забаромъ. Ось и винъ прыйшовъ и пройшовъ, та такъ сумно, невесело... Дывлюся у викно,—люде ходять, гуляютъ; розодити—наряжени, ради, весели; тамъ дивчата, якъ квитки цвитуть, тамъ парубки спиваютъ, тамъ чоловики зъ жинками у пари йдутъ угости до роду; паны издять, хлопци бигаютъ, крашанками качаютця...Свято! Сонечко такъ ясно свитыть и гріе, травыця зъ земли такъ

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

и лизе. Свято и весна!... А ты сыды у душній хати, слухай якъ твоя недоля выкрыкуе

— Звъязало ты мене... охъ, звъязало, мою голову и рукы на викъ звъязало! подумаешъ, та й обильешся горячимы слёзамы. Подывишся на його... Мале—дурне,—и пхикае соби, очинятами блыскучимы поводыть, устоньки выпынае, ручинята випручуе,—звисно мале—подывишся на йго, та й усмихнешся... яке мале, а й воно чуе, що свято Богъ давъ!—радіе, граетця... Пригорнешъ его до серця... Лыхо мое и щастя мое! Промовышъ та й знову заплачышъ.— Якъ разъ у провидну недилю мини рикъ мынавъ. Прыйшла вона, та провидна недиля.

— „А що, Варко,—каже господыня—тоби, сёгодня рикъ?.“

— „Рикъ“ одказую.—„То ты мини ще хочъ зъ тыждень набудь покы я соби другу вышукаю“.—„Про мене, кажу, хочъ и два. Я думала, що у васъ ще й на третій зостануся“.—Та й я бъ то, Варко, одказуе;—не видъ того; та що жъ? У тебе мале; ты сама знаешь—вже жъ и коло його треба“.—„Та такъ, кажу, треба. Вже жъ не кынуты його середъ шляху!!“ И така мене досада за серце вхопыла.—„Що жъ ты наймешся де?“ пыта мене, трохы згодомъ.—„Не знаю, колы трапытця де, то наймусь.“—„Не раю я тоби найматыся,—каже вона: краще до дому йды. Уже жъ тамъ яки не е родычи, а все жъ свои—не чужи.“—„Отъ кажу,—не знаты, де та пташка ночуваты буде, що іи лыхою годыною у чужый край прыбыло!“—Побалакалы ото такъ, та й помовклы. Набула я два тыжни; узяла свои гроши; зъязала збижжя у клунокъ, перекынула його за спыну, дытыну на рукы взяла,—та й пишла. Куды теперъ? Выйшла на поле, на бытый шляхъ. Зелено усюды, пахучо, гарно; а мене слезы такъ и залываютъ. Иду, та й иду. Озырнулася назадъ... Мисто у дыму куріетця, сыніе зъ дали; бани на церквахъ горять выблыскуютъ, панськи будыки биліютъ, якъ сниги,

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

весною по лисахъ. Стала я, щобъ спочыты трохы; положыла клунокъ на землю; схилылась надъ дытыною... Воно на мене дывытця, шукае.. Прыгорнула его мыцно до лоня, та якъ заплачу! Бодай ты, мисце, огнемъ знялося, кризь землю пишло! Якъ я до тебе йшла, якъ ластивочка щебетала, а назадъ повертаюся—ворономъ крячу... Щобъ надъ тобою свитъ не свитывъ и сонце праведне не сходыло, якъ ты мій викъ молодый знехтувало! Отакъ проклынаючи, прыгорнула до лоня дытыну, поцилувала; узяла свое збижжя и знову потелипалася. Уже сполудня сонце повернуло, якъ увійшла я у село. Ридни мисця, знаеми хатки, садки, дорожки, все те мыготыть у вочахъ, у голови думки будыть, у серци одраду, все те витае тебе, якъ ридне. Одно тилько—гляну на дытыну,—и все те неначе туманомъ покрыетця... А тутъ ще стрiвають мои товарышки,—одни вже жинками сталы, други ще дивують; зупыняють, роспытують... Похнюпывши голову, спустывши очи у землю, закрываю дытыну, та чи скажу имъ слово, чи ни—та и дали... Соромно такъ мини, ажъ страшно. Думаю: оте й мене ждало, чымъ воны... а я?... я всьому выною! та ажъ слезы на очи выступають; я ихъ давлю—здержую, а воны проты воли такъ и каплють, такъ и каплють. На сылу добрела до своеи хаты, де зросла, выгодувалася. Та якъ же вона зминылася, постарила—похылылась! Оселя подирчавила, покрышка на дымари—зсунулась, стины полупани, оббыти... Чи такъ воно було пры мини? Чи такымъ я його кынула?... А всього два роки! Та мерщи у хвиртку. Дви здоровенни собакы кынулысь на мене.

— Леско! Жучко!—И собакы не пизнають, ажъ за полы хапають... Боже мій! що робыты мини? ниде-же ни прутыка, ни хворостынкы... клычу тилько: Леско! Жучко! Та оступаюся до тыну. Ось чую щось зъ хаты выйшло.

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

— „Кый тамъ чортъ собакъ дратуе?“—гукае, чутно по голосу Карпо—дядькивъ середній сынъ. — „Се ты, Карпыку?“ —обзываюсь до його. „Иды лышъ, та проведы одъ собакъ“.

—„А ты хто така?“—здалека пыта мене. — Боже! и ридни тебе не пизнають, а то вже собакы! — думаю.

— „Та се я“ —кажу йому,—„Варка“! „Хиба не пизнавъ“? „Иды лышъ проведы—обороны. Онъ у васъ яки зли собакы сталы“. Карпо пидбигъ до мене; собакы поразбигалысь у стороны, та ажъ выють. —„Бачъ, се ты, Варко! каже Карпо: а я й не пизнавъ“. —„Тай й ты, кажу, якый велыкый вырисъ. Що й тебе не пизнаты. А батько—маты дома?“ —„Дома“.

— „Що жъ воны роблять?“ —Лаютця. — „За що?“ — „Господь ихъ знае! Батько пьяны прыйшлы, такъ маты ихъ и напалы“. —Увихожу у сиы,—справди чутко бучу. Дядына, якъ та чичитка, теркоче, та вычытуе; а дядько колы-не-колы проведе товстымъ охрыплымъ голосомъ, та й замовкне, та знову проведе.... Ухожу у хату. — Здорови булы вы, дядьку и вы, дядыно!“ Буча зразсутыхлы.

—„Здорова,—мовыть прыязно до мене дядына; а дядько сыдыть биля столу, пидперъ голову рукою, шапка ажъ на потылыци... Подывывся винъ на мене, якось страшно пьяными очима провивъ и хитнувъ головою... шапка йому ажъ на очи насунулась. —„Ну здорова!.. А що скажешъ?“—

— „Що жъ я скажу? прыйшла до васъ—тай годи.“— Прыйшла?...и посунувъ шапку на потылыцю... Прыйшла? „А якого жъ намъ зъ миста гостынця прынесла“?—„Якого жъ вамъ гостынця“, пытаю. —Крыклывыци?... Шкода братъ! и махнувъ рукою... У насъ и безъ того немали крыклывыци у хати! Буде зъ насъ и своихъ крыклывцивъ. —Та й голову схылывъ на груды. — Дядына подывылась на його гостро, гостро, ажъ очыма засвитыла. Отъ и найшла думаю, у нещасну та лыху годыну! Ще тилько на поригъ,—а вже тоби и крыклывцями очи выбывають! Од-

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

наче дядько поточуючись, знявся и пишовъ на двиръ, а дядына пидсила до мене. Роспытуе у мене то про те, то про друге, роздывылася мое убоге збижжя, хвале кырсетку, спидныцю.

—„То се ты, Варко, до насъ може прыйшла жыты?“ пытае.

— „До васъ кажу, колы прыймыте. Однакъ на чужыхъ робыла, то й на васъ буду“. Порадылыся ото мы соби; засталася я. Спершу мини такъ добре було, уси до мене таки ласкови и стари, и мали; вси витають, роспытують про мисто, росказуютъ свои выпадкы. Та се покы обсилася; якъ же обжилася трохи, то заразъ и почалы гостри спычкы у серце заганяты. Спершу дядько пьяный; на догадъ бурякивъ—дайте капусты! почне закыдаты: то де въ чорта хто не вырветця и зъ дитьмы и безъ дитей—та все до його, на его шыю, объидаты, та оббираты; тамъ дядына грымае, що дытына никому не дае спокою. А тамъ и диты—одно по другому—то вщипне, то вдряпне «прокляте байстря», якъ його завше велычалы. Я мовчу, та всимъ гожу. Роблю—якъ не перервусь: чи ничъ полупылась—я вже й вымазала, чи около треба шпаруваты—я вже и глиняныка розвела.—А насталы жныва—то я було ридко колы и дома ночую; все на поли. Иноди такъ наморышся—рукъ нигъ не чуемъ, спыны не розигнешъ... Друга бъ покынула бъ все, пишла свить за очи; а я гляну у ту сторону де дытына у снопахъ спыть, промовлю: онъ де мое лыхо, що мини очи завъязало! умыюся гиркымы, та й знову за роботу. Николы я ни до того, ни писля того такъ щыро не не робыла, якъ у те лито; думка—працею имъ догожу. Якъ позвозылы снопы у тикъ—оттаки! стогы понакладалы и жыта и пшеныци, и всякои пашни. Люде, идучи повузъ двиръ, одно заздрятця на наши стогы.—Отъ кажуть, десь Луценко зъ сотню десятинъ заоравъ, що таки стогы пона-

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

вертавъ! А мы,—тилько що звозылы, годынка стоить,—заразъ за ципы; дядько, я, та Ивась, старшый сынъ дядькивъ. Перемо такъ ципами, що мабуть ажъ на край села чутно. Поки осинь настала, то у насъ уже увесь хлибъ вымолоченый бувъ. Солома одна стояла,—оттакимы ожередамы! За тыждень до Покровы мы обробылыся. Дали уже и робота хатня, легше бъ було, та мене лыхо спидкало. Писля Покровы пишлы дощи; густи-прыгусти, та холодни, осинни дощи. Одного разу цилый такій день я перебула на двори. У вечери щось мене тре-мне, рукы и ногы судомыть, усю до купы зводыть; а голова такъ кругомъ и ходыть. Охъ мини жъ лыхо!—Не дай Господы, занедужаю. Та якъ на те,—на третій день мини уже и на свитъ глянуты не дае: голова болыть, ходоромъ ходе,—не можна мини ни пиднятыся, ни пидвыстыся. Спершу уси коло мене взялыся: и сього—и того—не помогае! Лежу, якъ колода. Якъ лежу, то все бъ, здаетця, узяла и зробыла; а пидіймуся—такъ и гримну. Що його у Господа мылосердного робыты? Бачу вже—на мене уси косо дывлятця. То чого дытына крычыть, то-никому пшона стовкты, то—печи вымазаты... —«Колыбъ же,—кажу имъ,—не мое лыхо тяжке, то хиба бъ я й не зробыла? Якъ бы можна—проты сылы взяла; та бачыте, мини и пидвестыся. Та воно-то такъ.... Не такъ пидвестыся. якъ... одказують мини, промовчуючы.—Що скажешъ? Мовчышъ уже. А тутъ дывысь дытына роскрычытця; визьмешъ его погодуваты... Чимъ? сама ничого у ротъ не беру,—дежъ те молоко визьметця? визьмешъ шматокъ чорствого хлиба зъ остюкамы, розмочымъ теплынькою водыцею, замотаемъ его въ гончирочку, ткнемъ у ротъ,—на, мовъ, ижъ, та мовчы! А настане ничъ, то чого тилько у ту ничъ не передумаешь, чого не перегадаешь? Та все якось у голову лизе таке не подобне. Найпаче памъятаю одну ничъ. Черезъ тыждень писля того, якъ злягла я... Мисяць такъ свитыть, ничъ

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

выдна,—хочъ голкы збирай; уже пизно було; уси спалы ажъ хроплы, одна я не спала, перекыдалася зъ боку на бикъ, якъ дурна. Мисяць якъ разъ ускочывъ у викно, проты котрого лежала я зъ Ивасемъ. Воно лежало коло мене, спало, прытулывшысь до лоня. Глянула я на його—и згадала свое давне життя, свою дытячу пору, дивування, все, все, до самого непрымитного... И все те стало передъ моимы очима, мовъ на картыни намалёване... Тамъ бійка та сварка дядькова та дядыны надо мною малою; дали—гусы, гусынята, що я пасла,—ажъ сычять мовъ, шавкотять коло мене; дали—жныва,—якъ учылы мене жаты; якъ линувалася я; жалилася: то болыть голова, то спына болыть,—покы не выбылы мене; дали—зимни довги ночи; якъ я пряла,—спать, ажъ хылылася, хотила,—не можна; други бигають, крычять, а ты сыды, пряды;—вечеряты подай, посуду перемый, та тоди й лягай; а якъ други пивни прокрычалы—уставай, свиты и знову за гребынь; дали—якъ выросла—по улыцяхъ ходыла, по вечерныцяхъ; якъ покынула дядька та дядыну, у мисто пишла; якъ жыла тамъ весело превесело, покы не побачыла його; якъ його кохала—прыгортала, покы.... И ставъ винъ передъ моимы очима; винъ зъ товарышемъ.... ихъ розмова.... регитъ... страшный той, божевильный регитъ.... Вся я похолала зразу видъ його и зразу запалала... Дывлюся на дытыну—лежить, рученята згорнуло... Головка, носыкъ, лычко, бровы шыршають...бильшають, то наче у хвыли потопають, то знову зъ воды вырынають... И здаетця мини—винъ коло мене, до мене рукы простягае... Отъ колы, кажу, на тоби вымистытысь, отъ колы тебе покаратыы.. Та, якъ божевильна—хапъ! дытыну за горлычко... Якъ скрыкне воно на всю хату, якъ лелесне,—ажъ я кынуласъ. Та тоди: що се я, божевильна?.. Господы! Що се зо мною? И заступы, и бороны видъ такого! Прыгорнула Ивася до лоня, цилую та

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

гойдаю... Цыть, цыть, кажу, щобъ хоть ти не почулы. Такъ пролежала я ажъ два тыжни. Бачу,—уси наши, не мовъ подурилы...Дядына и не дывытця. Диты знай Ивася лають, щобъ не крычало. Та нихто вже мини, якъ отой Карпо! Почне плакаты дытына, то винъ прыбижыть, ущипне за нисъ .. Цыть, сякого—такого батька, байстря! мовчи проклятнуще вылупчя!: Якъ мини все те було слухаты? А тутъ ще й дядына:—докы ты, каже, будешъ лежаты? Лежаты прыйшла, чи що до насъ? Отъ уже, слава тоби Господы, третій тыждень пишовь, якъ ты хворіешь,—на гарячку лежышъ—безъ памьяты хлибъ исы!—„Бодай, одказую, не стерпившы, кожному такъ! То може бъ тоди и мини виры донялы.“ А тутъ и дядько обизвався: що жъ ты умираты прыйшла до насъ, чи що? та ще й зъ дытыною?—„Хиба жъ, кажу, я у васъ не заробыла того, щобъ поховаты, якъ умру?“ Якый твій заробитокъ? Отъ заробыла—лежачи.... Такъ мене слезы и обнялы. Сякъ—такъ пидвылася я, та й упала зразу.

— Господы! думаю, або смерты дай, або здоровья! Днивъ черезъ тры писля тіи бучи почула я и себе мовъ краще. Устала, перейшла развивъ зо тры хату; кынулася и до роботы—ни, незможу. Колы якъ разъ у третью недилю видъ тіи у яку я злягла—у ночи прыходытъ дядько хмурнише ночи, пъянише земли.

— Вонъ, сяка—така волоцюго! Не паскудь моеи хаты, небезчесть мого двору—та до мене. „Постійте, кажу йому, за що се? За те, що я лито циле робыла? Ночей не досыпляла—заробляла, такъ се мини така за се дяка ?!“

— Вонъ! одно слово: вонъ, сяка—така, зъ двору! „Я пиду, кажу йому, тилько и вы вернить мини те, шо я за лито заробыла.“ —„А ила шо? а годувалы мы тебе дурно?„ прысикалася дядына —Подывылася я на нихъ, подывылася; узяла дытыну на рукы, та до сусиды. Прыбигаю до сусиды; тамъ уси спалы. Стукаю, добываюся.

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

—„Пустить, Христомъ Богомъ молю, бо у насъ страшный судъ пиднявся!“—Пустыла мене сусида; жаліюся я ій.

— „У волость, каже, треба жалитыся“.

— Перебула я ничъ у неи, а на другый день прошу сусидчыну дочку Марусю: Пиды, Марусю; пиды, моя голубочко, заберы мое збижжя: юпку теплу, плахту, та чоботы юхтови, щобъ хочъ у дорогу було одягтыся, якъ слидъ.

Послухалася Маруся. Пишла. Не забаромъ и вернулася.

—„Не далы, каже. Мало, каже, вона у насъ то сёго, то того переила, та перевела,—не дамо!—Сыжу я та плачу: бодай васъ, кажу червы поилы, колы я у васъ якъ слидъ, шматокъ хлиба взила!—А сусида: та не плачъ, дурна! отъ я тоби ражу иты у волость пожалитыся, то все тоби вернутъ. Послухалася я, одяглася у другу юпку,—сусида спасыби, дала своеи, завернула дытыну и пишла. Волость видъ нашого села верстовъ зъ пьятнадцять буде. Пишла я; а осинь уже глыбока стояла, витеръ холодный віе, такъ наскризь и пронызуе. А я—що тамъ у тыхъ двохъ юпчынахъ, та чобиткахъ на босу ногу, та хочь бы здорова, а то тилько—тилько що вычуняла,—холодно; иду—на сылу ступаю... Та ще, якъ на те забула и хлиба узяты.

— Пройшла верстовъ зъ десять—исты, ажъ шкура болыть! Дытына тежъ выдно хоче, бо одно крычыть и не втыхае. Вже я його тулыла тулыла до грудей,—щожъ ты тамъ высмокчешь? Порожнисенько! Прытулытця, чи смокне, чи ни, тай назадъ; знову у крыкъ! Боже! щожъ мини робыты съ тобою? якъ тебе забавыты, чимъ нагодуваты?... Одъ його крыку вже и самій перехотилося исты, а воно крычить, ажъ поле розлягаетця!

— Годыноньку жъ моя лыхая! горенько тяжке! щожъ мини усвитоньку казаты зъ тобою?—Такъ воно мини укрывалося тоди, шо я й досичую той непевный крыкъ його.—Выдно вже не передъ добромъ воно крычало, выдно чуло свою

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

нещасну долю.—Отъ уже швыдко до села, де була волость; уже зъ загоры вытыкалысь цервы и билилы хатки по прыгоркахъ отъ и ричка блыснула. чорна якъ хмара, сумна якъ ничъ, звисно якъ въ осены ричкы. Мини такъ щось видъ разу пидъ серцемъ запекло, такъ закололо у йому, тай розлылося по всему тилу пекучымъ огнемъ... Чую—и очи горять, и лице палае, рукы, ногы—все—все; у роти—хочу проковтнуты—слыны не достае, засохло; языкъ ажъ торохтыть мижъ зубамы и гирко мини, наче я полыню ззила. Дытына, чую, ажъ изъ шкуры выбываетця, крычыть... Отъ отъ уже дохожу до мосту; на греблю зійшла; тилько мистъ перейты, тай село. Упрошуся до кого у хату, выпрошу шматокъ хлиба, пидкрыплюся, тебе погодую. Отъ уже я и на мистъ зійшла.. Закрутылась, заходыла моя голова, захыталыся ногы... Чую—отъ—отъ упаду... Мерщи до перылъ претулылась, стою, видпочиваю. У вочихъ плямы мелькають, шыроки кружала ходять, то жовти, то сынё—зелени, то вогненно червоны... Ось наче що осіяло... И стала передомною велыка—велыка хата; музыка грае; люде то сюды, то туды швендяють, ти крычать, ти спивають... Усюды столы, на столахъ напыткивъ, наидкивъ... Що се? де се я? Дурна, дурна! и не догадуюся—се жъ мое весилля грають, се жъ мене зъ нымъ парують. Ось и винъ коло мене сыдыть, рука хусткою перевьязана; и я коло його... Держу на рукахъ свого Ивася, своелюбе—мыле дытя...—Дывысь, кажу йому, яка дытыночка? якъ квиточка! якъ выросте, у школу оддамъ, грамоты навчу... Подывывся винъ на дытя... А ке лышъ, я його подержу, каже мини, протягаючи руку. Я подала. Закрутылося, заходыло колесомъ все кругомъ мене... Не проглядна темнота очи крые... Чую—сунутця мои ноги, плывуть кудысь...плывуть... плывуть... Я падаю.

— Бильше я ничого не знаю, не памьятаю. Очунялась

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

увже въ тюрьми... за те що буцимъ дытыну у ричку вкынула. Довго мене держалы тамъ; цилый рикъ я казенный хлибъ ила, а потимъ ще у манастырь завдалы. Тамъ я нивъ року поробыла, та и знову—на воли.

Гуменя того монастыря, де я була, казала: „зробыла ты тяжкый грихъ, якъ бы ридного батька, або матиръ на той свитъ звела. То тебе каже:—лыхый попутавъ; то винъ на все зле и навивъ, и буде тебе ажъ до сорока литъ усе стерегты. Гляды!.. Молысь, одмолюйся; одъ його тилько молытвою и одибъешься, а бильше ничымъ... И дасть тоби Господь добра усякого, дожывешь ты викъ свій у спокои".

Ось уже мини и за сорокъ мынуло, а все служу, на людей роблю... А що заробыла? Що на мини, те и за мною.

И молюся, та выдно моя молытва така, або Господь—ii не прыймае.

ЧИТАЛЬНЯ
Полтавської
Обласної бібліотеки

75к

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ